

УДК 373.2.017:17.022.1]:791.228

Тематичний розділ: Теоретичні основи сучасної педагогіки та освіти

С.В.Гарбар

викладач кафедри дошкільної освіти

Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ВПЛИВ МУЛЬТИПЛІКАЦІЙНИХ ФІЛЬМІВ НА ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРИ ПОВЕДІНКИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Статтю присвячено вивченню впливу мультиплікаційних фільмів на виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. Уточнено сутність і зміст базових понять дослідження, а саме: «мультиплікаційний фільм», «культура поведінки». Розкрито внесок українських та зарубіжних педагогів-мислителів у розв'язанні проблеми впливу мультиплікаційних фільмів на виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. Визначено теоретичні підходи, які покладено в основу дослідження. Окреслено механізми, які впливають на виховання культури поведінки, а саме: інформування – формування первинних уявлень про добро і зло, еталони гарної і поганої поведінки; ідентифікація – засвоєння соціальних настанов і цінностей шляхом зіставлення себе з персонажами мультфільмів; імітація – копіювання поведінки, наслідування героїв мультиплікаційних фільмів. З'ясовано, що мультиплікаційні фільми впливають на виховання у дітей старшого дошкільного віку культури поведінки, формування соціально-моральних настанов і цінностей, первинних уявлень про добро і зло, закріплення еталонів гарної і поганої поведінки. Виявлено мультиплікаційні фільми, які найчастіше переглядають діти старшого дошкільного віку, визначено головних героїв та основні їх характеристики і цінності. Доведено, що у старших дошкільників може бути сформована культура поведінки засобами мультиплікаційних фільмів, як така, що орієнтована на моральні та естетичні норми прийняті в

суспільстві. Виділено основні характеристики мультиплікаційних фільмів, які мають ефективний вплив на виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. Пропонуються основні складники методичних дій, спрямовані на виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку засобами мультиплікаційних фільмів. Запропоновано етапи перегляду мультиплікаційних фільмів. Обґрунтовано доцільність використання мультиплікаційних фільмів як засобу виховання культури поведінки старших дошкільників. З'ясовано, що мультиплікаційний фільм є складником повсякденного життя кожної дитини, тому зусилля вихователів закладів дошкільної освіти, батьків мають бути спрямовані на пошук шляхів позитивного впливу та нейтралізації негативного впливу мультиплікаційних фільмів. Визначено мультиплікаційний фільм як один із найбільш ефективних засобів виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: культура поведінки, старший дошкільний вік, вплив, мультиплікація, мультиплікаційний фільм, дитяча глядацька аудиторія.

Постановка проблеми. Проблема виховання культури поведінки підростаючого покоління є однією з головних на сучасному етапі розвитку людства. Зниження культурно-морального рівня суспільства зумовлює необхідність створення нових підходів і способів виховання культури поведінки особистості, особливо в контексті загальнолюдських цінностей і норм поведінки. Фундамент культури поведінки закладається в старшому дошкільному віці, що визначає подальший гармонійний розвиток особистості і суспільства загалом. У старшому дошкільному віці виховання культури поведінки будується з урахуванням досягнутого дітьми рівня вихованості і спрямована на те, щоб закріпити позитивні форми поведінки, а також познайомити дітей з новими правилами культури поведінки, розширити «соціальну зону» їх застосування, сформувані нові цінні звички. Вагоме місце у цьому процесі займають мультиплікаційні фільми, що становлять джерело мудрості щодо виховання підростаючого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність мультиплікації та деякі психологічні особливості мультиплікаційних фільмів досліджуються у працях вітчизняних дослідників Н. Капельгородської, Б. Крижанівського та О. Шупик. Психологічні особливості сприйняття дітьми кіно- і телевізійної продукції аналізуються у працях Л. Баженової, Є. Захарової, Б. Степанцева. Прикладні аспекти застосування мультиплікаційного мистецтва у роботі з дітьми описано у спільних дослідженнях Ю. Красного і Л. Курдюкової. Специфіка мультиплікації як виду кіномистецтва якнайкраще розкривається у працях провідних режисерів вітчизняної мультиплікації: І. Іванова-Вано, Р. Качанова, Ю. Норштейна, В. Старевича, Ф. Хитрука, А. Хржановського тощо. Важливими для нашого дослідження є наукові праці, що розкривають комплекс питань, пов'язаних із вивченням засобів впливу на процес виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку (В. Абраменкова, О. Араптанова, О. Коненко та ін.).

Так, науковці стверджують, що мультиплікаційні фільми впливають на виховання у дітей старшого дошкільного віку культури поведінки, формування соціально-моральних настанов і цінностей, первинних уявлень про добро і зло, закріплення еталонів гарної і поганої поведінки. Зокрема, фахівці виокремлюють декілька принципів дії механізму виховання у дітей старшого дошкільного віку культури поведінки, соціальних настанов і цінностей під впливом мультиплікаційних фільмів, а саме: інформування – розширення обізнаності дітей, формування первинних уявлень про добро і зло, еталони гарної і поганої поведінки; ідентифікація – засвоєння соціальних настанов і цінностей шляхом зіставлення себе з персонажами мультфільмів; імітація – копіювання поведінки, наслідування героїв мультиплікаційних фільмів.

Науковці звертають увагу на те, що дитина як найбільш чутлива частина соціуму виявляється незахищеною від різноманітних негативних впливів (О. О. Бодальов, В. С. Мухіна, Т. О. Репіна та ін.). Телебачення веде до формування роздратованості та агресивної поведінки, примітивних почуттів та емоцій (М. О. Бойко, О. В. Петрунько). Водночас, позитивним є те, що при

перегляді мультфільмів діти можуть засвоювати різні способи взаємодії з довкіллям (В. М. Бондаровська, О. В. Квашук), навчатися позитивно сприймати себе, проявляти повагу, розуміння до інших (Н. В. Ларіна, Л. С. Міхеєва) [1, с.108].

Проблема впливу мультиплікаційних фільмів на виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку набуває особливої актуальності, що зумовлюється новою соціокультурною ситуацією та протиріччям між проголошеним гуманізмом освіти й все ще існуючим авторитаризмом.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є вивчення впливу мультиплікаційних фільмів на виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку, проведенні наукового аналізу трактування вищезазначених понять.

Реалізація мети вимагала розв'язання таких дослідницьких завдань: шляхом аналізу психолого-педагогічних джерел визначити сутність понять «культура поведінки», «мультиплікаційний фільм»; охарактеризувати особливості сприйняття дітьми старшого дошкільного віку мультиплікаційних фільмів.

Для реалізації мети та вирішення завдань дослідження застосовано такі методи: *теоретичні*: аналіз та синтез джерел із досліджуваної проблеми, вивчення психолого-педагогічної літератури; *емпіричні*: спостереження, опитування, колективні та індивідуальні бесіди.

Виклад основного матеріалу. Вивчення проблеми впливу мультиплікаційних фільмів на виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку потребує розгляду та аналізу таких понять: «мультиплікаційний фільм», «культура поведінки».

Мультфільм, мультиплікація, мультиплікаційний фільм – вид кіномистецтва, який створюються шляхом зйомки послідовних фаз руху мальованих (графічна або мальована мультиплікація) або об'ємних (об'ємна або лялькова мультиплікація) об'єктів [2, с. 134].

Як зазначає Р. Силко, «мультиплікація є універсальним багатограним засобом розвитку дитини у сучасному візуально насиченому світі. Виразні засоби мультиплікації є найбільш природними для дитячого віку стимуляторами творчої активності та розкритості мислення» [3, с. 188].

Поняття «культура поведінки» пов'язується із загальною культурою особистості, що визначає сукупність матеріальних і духовних цінностей, які створені людством. Культура поведінки є сукупністю дій та вчинків особистості, що характеризуються типом, стилем і способами поведінки, засвоєними нею загальнолюдськими цінностями, нормами, правилами прийнятими у суспільстві.

Інформацію з оточуючого світу дитина здатна сприймати переважно лише у вигляді образів, з яких у подальшому формується її власна модель оточуючого світу. Саме завдяки наявності образної передачі сюжету мультиплікація слугує провідним засобом формування у дитини картини оточуючого світу, на основі чого будується орієнтовна модель поведінки у соціумі [4, с. 67].

Результати досліджень М. Волос, А. Федь дають підстави зазначити, що у дітей старшого дошкільного віку немає чіткого розуміння поняття «культура поведінки», однак вони знайомі з такими моральними якостями людини, як культура, чуйність, доброзичливість, чесність, взаємність. Саме в старшому дошкільному віці формуються дружні взаємовідносини, уміння підкоритись вимогам дорослих і встановленим суспільством нормам культурної поведінки.

Серед основних механізмів, що визначають формування культури поведінки, виділяють спостереження за соціальною поведінкою, наслідування дій і вчинків, інтеріоризація.

За Мухіною В. С. «Зразками поведінки для дітей слугують, перш за все, самі дорослі – їхні вчинки, взаємини. Найбільш істотний вплив на дитину має поведінка безпосередньо його оточуючих близьких людей. Вона схильна їм наслідувати, переймати їх манери, запозичувати у них оцінку людей, подій, речей. Однак справа не обмежується близькими людьми. Зразком для дитини

може бути також і поведінка однолітків, які користуються популярністю в дитячій групі. Нарешті, чимале значення мають зразки поведінки, представлені в діях казкових персонажів, наділених тими або іншими рисами» [5, с.356].

Мультиплікаційні фільми подобаються дітям завдяки легкості сприйняття, яскравості, розважально-веселому характеру, чіткості характерних рис улюблених героїв. Саме через них, нарівні з вихованням, дитиною можуть засвоюватися базові шаблони поведінки у соціальних відносинах, основні цінності людства (милосердя, справедливість, любов тощо). Герої мультиплікаційних фільмів можуть стати для дитини втіленням доброти, сміливості, щедрості, чуйності та інших цінних людських якостей. Порівнюючи себе з улюбленими героями, дитина має можливість навчитися позитивно сприймати себе, справлятися зі своїми страхами і труднощами, шанобливо ставитися до інших. Події, що відбуваються в мультфільмі, дозволяють навчити дитину сприймати і використовувати пізнавальну інформацію, отриману з телепередач; вчитися оцінювати події сюжету; вміти приймати рішення; виробляти судження; вчитися спілкуватися, співпрацювати з іншими; захищати та поширювати власні інтереси і цінності, підвищувати обізнаність, розвивати мислення і уяву, формувати світогляд [6, с. 17].

Сприйняття дитиною оточуючого світу недосконале, тому дитина ще не може самостійно усвідомити трансльований сюжет. Відсутність дорослого як посередника у тлумаченні змісту мультиплікаційних фільмів спричинює хаотичне сприйняття інформації. Відбувається сліпе копіювання поведінки та висловлювань мультиплікаційних персонажів без розуміння сутності та значення сприйнятої інформації. Як результат, засвоєння трансльованої інформації значно ускладнюється, а подекуди і деформується.

Адже, у зв'язку з недостатнім розвитком самосвідомості, малим життєвим досвідом діти можуть наслідувати з мультфільмів, як схвальні, так і небажані форми поведінки: грубість, хвалькуватість, недисциплінованість тощо. Тому, якщо який-небудь персонаж робить негідний вчинок, він повинен зрозуміти свої помилки або отримати осуд з боку інших персонажів та авторів

мультиплікаційного фільму. Дуже важливо, щоб персонажі демонстрували конструктивні способи вирішення конфліктів, давали дітям приклад толерантності і поваги до інших [7, с. 8].

На думку науковців, мультиплікаційний фільм може виступати як ефективний вихователь, оскільки володіє багатими можливостями: переживаючи різні емоції разом з героями мультфільмів, діти створюють для себе модель навколишнього світу, вчаться розрізняти добро і зло, приміряють на себе різні ролі і формують образи для наслідування. Перегляд моделей поведінки героїв мультфільмів дозволить виробити стереотипи зразків поведінки в суспільстві; отримати першу життєву інформацію, своє перше сприйняття навколишнього світу, сформувати оціночне ставлення до світу, що є одним із важливих завдань в роботі з дітьми старшого дошкільного віку.

Якщо раніше можна було стверджувати, що на культуру поведінки дітей старшого дошкільного віку переважно здійснювали вплив батьки як носії соціальних норм та форм поведінки, то зараз таке твердження можна піддати сумніву, проаналізувавши, скільки часу дошкільники проводять біля телевізора чи комп'ютера.

За даними експериментальних досліджень, діти старшого дошкільного віку просиджують щодня перед телевізором в середньому чотири години. Індивідуальна варіативність часу, проведеного біля телевізора, є досить широкою.

Ми провели опитування серед батьків, діти яких відвідують старшу групу закладу дошкільної освіти м.Умань. Аналіз відповідей на запитання «Чи контролюєте Ви мультиплікаційні фільми, які дивиться Ваша дитина?» дав змогу з'ясувати, що 56,4 % – не контролюють перегляд, посилаючись на зайнятість або дитячу самостійність. Незначний відсоток опитаних (19,1 %) – переглядають мультиплікаційні фільми разом з дітьми Серед респондентів (24,5%) були й інші відповіді, типу: «я знаю, що дивиться моя дитина, тому не контролюю».

У цілому ж результати опитування батьків дають підстави вважати, що в сім'ях майже не приділяють належної уваги мультиплікаційним фільмам, які переглядає їхня дитина. Водночас результати численних досліджень доводять, що не всі батьки відповідально ставляться до відбору мультиплікаційних фільмів, які переглядають їхні діти, розуміючи, що, на жаль, далеко не кожний мультфільм у сучасному медіа-просторі може позитивно впливати на культуру поведінки дитини. Тому, за словами К. Кошак, необхідно, щоб батьки постійно цікавилися, які мультфільми дивляться їхні діти, з метою недопущення перегляду неякісних або психологічно складних для сприйняття зразків мультиплікаційного кіномистецтва [8, с. 138].

Наступним нашим завданням було виявити мультиплікаційні фільми, які найчастіше переглядають діти старшого дошкільного віку, визначити головних героїв та основні їх характеристики і цінності. Зазначимо, що опитування супроводжувалося значним інтересом й емоційною захопленістю дітей мультиплікаційними фільмами.

В опитування входили відкриті питання: Які мультфільми тобі найбільше подобається дивитися? Який герой тобі найбільше подобається; назви риси, які тобі найбільше до вподоби? Які риси, з тих які ти назвав(-ла) щойно, хотів(-ла) би мати? На кого ти хотів(-ла) бути схожою?

В результаті було виявлено, що серед дітей старшого дошкільного віку користуються популярністю наступні мультфільми : «Фіксики», «Щенячий патруль», «Клара та чарівний дракон», «Ніндзяго», «Софія прекрасна», «Вампірина», «Леді Баг і супер кіт», «Лунтик», «Панда Конфу», «Маша і ведмідь», «Клуб Вінкс», «Губка Боб», «Смішарики».

Пропонувалося переглянути короткометражний мультиплікаційний фільм про дружбу «День, коли щастить»(10 хв.). Робота була спрямована на уточнення та розширення уявлень дітей про такі слова, як здрастуйте, до побачення, спасибі, будь ласка, дякую, вибачте; формування вміння передбачати подальший розвиток подій; вміння вживати ввічливі слова відповідно до певної ситуації, аналізуючи вчинки мультиплікаційних героїв і

особистий життєвий досвід. Перегляд мультфільму завершився обговоренням поведінки героїв і аналізом їх дій. Також, визначили риси персонажів, які найбільше приваблюють дітей, а саме: безстрашний, ввічливий, веселий, добрий, забавний, турботливий, цікавий, досвідчений, сміливий, всіх рятує і перемагає, володіє незвичайними здібностями, спритний, милий, сильний, гарний спортсмен, чуйний, смішний, розумний, працьовитий, гарний, багатий, сильний, мужній.

Однак, незважаючи на те, що діти охоче діляться своїми враженнями від раніше переглянутих мультфільмів, зазвичай вони не здатні осягнути його зміст, головний сенс побаченого, а отже і трансльована інформація, зазвичай залишається незрозумілою маленькому глядачеві. Тому дітей варто заздалегідь націлювати на майбутній перегляд мультфільму, створювати у них певний настрій, спрямовувати їхні думки у потрібному напрямі. Така попередня робота допомагає повніше розкрити для дитини зміст побаченого. Адже мультиплікаційні герої демонструють дітям різноманітні форми та способи взаємодії з оточуючим світом, що, у більшості випадків, є еталонними для маленького глядача.

Так, спостереження за поведінкою дітей у вільній взаємодії з оточуючими дорослими і дітьми, а також проведене опитування засвідчило, що діти неодноразово зіставляють себе з персонажами мультфільмів, копіюють їхню поведінку, наслідують дії героїв мультиплікаційних фільмів.

Головні питання, які постають при перегляді мультфільмів, полягають у тому, чи відповідають ті, чи інші мультиплікаційні продукти, потребам та запитам маленьких глядачів, як вони впливають на процес виховання культури поведінки, на особистість дитини старшого дошкільного віку та його ставлення до оточуючих. Такі питання і визначають необхідність виокремлення провідних особливостей та вимог, що повинні пред'являтися до мультиплікаційного фільму як засобу виховання культури поведінки.

Активне використання мультиплікаційної продукції, з метою виховання культури поведінки, буде ефективним за умови роз'яснення маленькому

глядачеві демонстрованих ситуацій. Так, можемо виділити основні характеристики мультиплікаційних фільмів, які мають ефективний вплив на виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку: казковий сюжет, доступний для розуміння; насиченість яскравими образами, кольорова виразність; лаконічність подачі та динамічність розгортання сюжету; простота та легкість сприйняття дитиною тощо.

Пропонуємо умовно поділяти перегляд мультфільму з дітьми старшого дошкільного віку на кілька етапів. На першому етапі – перегляд мультфільму (до 15 хвилин), на другому доцільно провести короткий словесний опис змісту (бесіда) – близько 5 хвилин. На третьому етапі – робота з мікросюжетами мультфільму з використанням стоп-кадру.

Організація педагогічного супроводу перегляду мультфільмів з метою виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку сприятиме розвитку здатності виділяти, диференціювати й усвідомлювати найтиповіші риси поведінки героїв та зіставляти й переносити моральні ситуації мультфільму у власну життєдіяльність.

Аналіз психолого-педагогічних джерел та власні спостереження дають підстави стверджувати, що у старших дошкільників може бути сформована культура поведінки засобами мультиплікаційних фільмів, як така, що орієнтована на моральні та естетичні норми прийняті в суспільстві. Визначальним у становленні культури поведінки виступає цілеспрямований вплив ззовні та готовність до дотримання правил поведінки, що формується в результаті отримання емоційно-насиченої інформації про правила соціально значущої поведінки.

Таким чином, мультиплікаційні фільми призначені для дитячої глядацької аудиторії та є одним із засобів впливу на процес виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. Зокрема, якість та спрямованість цього впливу залежить від мультиплікаційної продукції, що «споживає» дитина. Ми впевнені, що використання мультиплікаційних фільмів мають багатий виховний потенціал, що дозволить засвоїти дітям старшого

дошкільного віку модель навколишнього світу, а їхні зразкові герої допоможуть сформувати правильну культуру поведінки прийняту суспільством.

Висновки і пропозиції. Таким чином, виховання культури поведінки відбувається в соціальному середовищі під дією опосередкованих (вплив сім'ї, вихователів, кола друзів) і безпосередніх факторів впливу (вплив засобів масової інформації і комунікації та ін.). Ставлячи за мету формування цілісної гармонійної особистості, що має міцні світоглядні, моральні орієнтири та культуру поведінки слід ретельно контролювати мультиплікаційні вподобання малюка, створюючи сприятливе середовище для становлення розвиненої особистості. Цілеспрямоване та організоване застосування засобів мультиплікації призводить до більш якісного засвоєння дитиною трансльованої інформації: орієнтирів, цінностей та норм культури поведінки. Тому, необхідно ретельно підбирати мультфільми для перегляду дошкільниками, що позитивно впливатимуть на культуру поведінки дитини. Не допускати цілодобового перегляду мультиплікаційних фільмів, а спрямовувати роботу на всебічний розвиток дітей. Мультфільми, як «мистецтво для дітей», можуть стати вагомим джерелом інформації, що впливає на виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку.

Отже, одержані результати підтвердили наше припущення про те, що мультиплікаційні фільми можуть впливати на процес виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку. Адже, ідентифікуючи себе з мультиплікаційними героями, наслідуючи їх, діти засвоюють моделі поведінки, приймаючи їх як норму.

Подальшу розробку проблеми вбачаємо у вивченні мультиплікаційних фільмів, які впливають на виховання культури поведінки дітей старшого дошкільного віку та створенні технології їх ефективного використання.

Список використаної літератури:

1. Маляр О. І. Довільність емоційної регуляції та чинники її розвитку у молодших школярів : дис. канд. псих. наук : 19.00.07. Київ, 2015. 279 с.

2. Шульга И. И. Педагогическая анимация в практике социального воздействия за рубежом . *Школьные технологии*. Москва. 2008. № 3. С. 134.
3. Силко Р. М. Мульт-терапія як технологія виховання дітей. Активна мульт-терапія. Вісник ЧНПУ. Серія: Педагогічні науки. 2014. № 120. С. 188.
4. Козырева Л. Г. О социально-психологических особенностях детской киноаудитории. *Юный зритель. Проблемы социологии кино*. Москва: Искусство, 1981. С.67.
5. Мухина В.С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество. Москва, 1999. 456 с.
6. Северенчук Н. Вплив анімаційних фільмів на розвиток психічних процесів дитини. *Психолог*. 2007. № 4. С. 17–21.
7. Смирнова Е.О. Психолого-педагогическая экспертиза мультфильмов для детей и подростков. *Культурно историческая психология*. 2014. Т. 10. № 4. С. 4 – 11.
8. Кошак К. О. Українські телепрограми для дітей та юнацтва: концептуальні засади: дис. на здоб. наук. ступ. канд. філолог. наук: спец. 10.01.08 «Журналістика». Київ, 2007. 240 с.

Garbar S. The influence of cartoons on the education of the culture of behavior of older preschool children

The article is devoted to the study of the influence of cartoons on the education of the culture of behavior of older preschool children. The essence and content of the basic concepts of the research are specified, namely: "cartoons", "culture of behavior". The contribution of Ukrainian and foreign teachers-thinkers in solving the problem of the influence of cartoons on the education of the culture of behavior of older preschool children is revealed. Theoretical approaches, which are the basis of the research, are determined. The mechanisms that influence the education of a culture of behavior are identified, namely: informing - the formation of primary ideas

about good and evil, standards of good and bad behavior; identification - the assimilation of social guidelines and values by comparing themselves with cartoon characters; imitation - copying behavior, imitation of cartoon characters. It was found that cartoons affect the education of older preschool children in the culture of behavior, the formation of socio-moral guidelines and values, the primary ideas of good and evil, the establishment of standards of good and bad behavior. Cartoons that are most often watched by older preschool children have been identified, the main characters and their main characteristics and values have been identified. It is proved that the culture of behavior can be formed in older preschoolers by means of cartoons, as one that is focused on moral and aesthetic norms accepted in society. The main characteristics of animated films that have an effective impact on the education of the culture of behavior of older preschool children are highlighted. The main components of methodical actions aimed at educating the culture of behavior of older preschool children by means of cartoons are offered. The stages of watching cartoons are offered. The expediency of using cartoons as a means of educating the culture of behavior of older preschoolers is substantiated. It has been found that an animated film is a component of every child's daily life, so the efforts of preschool educators and parents should be aimed at finding ways to positively influence and neutralize the negative impact of animated films. An animated film has been identified as one of the most effective means of educating the culture of behavior of older preschool children.

Key words: *behavior culture, senior preschool age, influence, animation, cartoon, children's audience.*